

BARN SOM UPPLEVER VÅLD

Linnéa Bruno, fil.dr i sociologi,
lektor i barn- och
ungdomsvetenskap
Linnea.Bruno@buv.su.se

BEVITTTNA, UPPLEVA, EXPONERAS, UTSÄTTAS...

Att "bevittna" fångar inte vad barnen utsätts för.

I de flesta fall handlar det om att barnets närmsta omsorgsperson utsätts av en annan person som står barnet nära – vuxna som barnet är beroende av.

Hemmet – en plats som ska vara trygg.

Stor överlappning mellan direkt och indirekt våldsutsatthet.

Barn blir ofta involverade på olika sätt – att försöka förebygga våldet, ingripa direkt, söka hjälp, trösta småsyskon och förälder, städa upp efteråt.

När det blev våld hemma, då var det väldigt otäckt. Jag brukade ta med storebror, och krypa in under min säng. Vi låg där och så berättade jag historier för honom, så att vi skulle slippa höra våldet. Fast det var nästan ännu värre sen, när det blev helt tyst. För då visste vi inte om hon levde.

Flicka, 9 år (Jonhed 2018)

Jag kunde inte sova förrän mamma lagt sig. För om jag la mig så hände det, men om jag var vaken så blev det inget bråk. Därför vågade jag inte sova förrän hon hade lagt sig. När hon lagt sig så sov jag, för då visste jag att det inte skulle hända något.

(Överlien 2012)

BARNFRID - HISTORISKT PERSPEKTIV

- Först 1926 gavs staten rätt att intervensera i familjer där barn misshandlades eller vanvårdades.
- För 100 år sedan utsattes uppskattningsvis 90% av barnen för misshandel (Diesen & Diesen 2013).
- Förbudet mot aga 1979 har haft normskapande och konkret effekt.
- Fortfarande har dock våldsutsatta barn svårt att bli lyssnade på, allra svårast vid fall av sexuella övergrepp.
- Situation och behandlingsbehov för barn som upplever pappas våld mot mamma börjar uppmärksammas ca från millennieskiftet.

VÅLD MOT MAMMOR

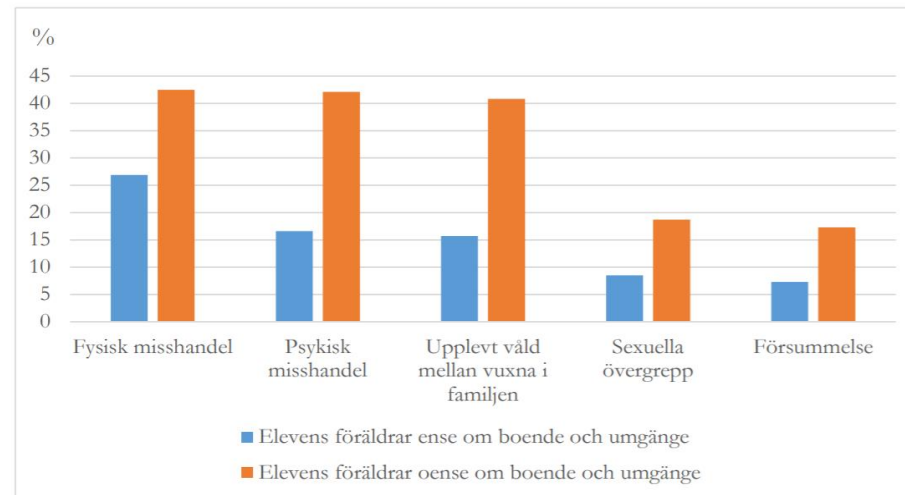
- De flesta kvinnor som misshandlas och mördas i Sverige är också mammor
- Vid över hälften av morderna är barnen närvarande, ofta försöker de ingripa
- I de flesta fall av dödligt våld mot kvinnor har professionella uppgifter om tidigare våld – kvinnorna har polisanmält och/eller sökt hjälp (Strandell 2014, Socialstyrelsen 2018)
- I nära hälften av morderna när fadern är förövare får han fortsatt vårdnad

OLIKA FORMER AV VÅLD OCH KONTROLL I OCH EFTER NÄRA RELATION

- Fysiskt – t ex slag, knuffar, sparkar
- Psykiskt – systematiska kränkningar, nedvärderande tal och förlöjliganden, hot och trakasserier
- Sexuellt – tvång och övergrepp
- Ekonomiskt – systematisk kontroll, materiell förstörelse, stölder, undanhållande av resurser
- Stalking, förföljelse
- Våld mot husdjur, hota att skada eller döda husdjur
- Att använda myndigheter och rättsväsende för fortsatt kontroll och trakasserier

DE FLESTA BARN MED SEPARERADE FÖRÄLDRAR SOM ÄR/OFTA HAR VARIT OENSE OM BOENDE/UMGÄNGE ÄR VÅLDSUTSATTA: 84 % AV ELEVER I ÅK 9 UPPGER UTSATTHET FÖR MINST EN FORM AV BARNMISSHANDEL (JERNBRO & JANSON 2017)

Figur 7. Utsatthet för olika typer av misshandel bland elever med separerade föräldrar där föräldrarna varit eniga om boende och umgänge och bland de elever där föräldrarna har varit oense om boende och umgänge (%).

Första gången efter det jag träffade honom började jag må illa, började få ont i magen, gick på toan, jag kräktes. Fast dom kom igen för dom brydde sig inte om hur jag mådde, om jag mådde bra om jag mådde dåligt skulle jag ändå gå dit. Även om jag mådde dåligt skulle jag ändå gå dit (...) det kunde vara vad som helst, fast dom sa "du ska ändå gå dit" (...) Jag säger det varje gång, jag vill inte träffa dig. Jag sa det framför honom (pappa), framför (kontaktperson) eller vem som kom med mig. Jag sa: Jag vill inte träffa dig. Jag gillar inte dig. Jag är rädd för dig. Jag mår illa när jag träffar dig.

Pojke, 10 år (Eriksson & Näsman 2015)

RISKBEDÖMNING MED BARN UTIFRÅN OMSORG OCH DELAKTIGHET — EXISTERANDE INSTRUMENT FOKUSERAR ENDAST PÅ AKUT RISK FÖR GROVT FYSISKT VÅLD (ERIKSSON 2018)

- Risken för omedelbar fara inte den enda risken att beakta.
- *Trygghetsbedömning* med fokus på barns upplevelser och egen syn på relationen till föräldern.
- Barnets egna strategier. Inte sällan agerar barn för att skydda syskon, föräldrar och kan utsätta sig själv för fara.
- Bedömning av långsiktiga risker och barnets behov av återhämtning. Barnets psykiska status måste vägas in.

NÄR GÅR HON?

Ansvaret som förälder kan upplevas som ett skäl att såväl stanna som att lämna en våldsamt relation (Enander 2008, Hayes 2012, Radford & Hester 2006, 2015).

Att våldet trappas upp och även drabbar barnen kan innebära att kvinnan fattar beslut om att lämna relationen, men ovisshet om vad som egentligen är bäst för barnen kan också fördröja processen.

Hos många kvinnor finns en oro över att själv inte kunna försörja barnen (Khaw & Hardesty 2007). Ekonomins betydelse lyfts fram i andra internationella studier, som tyder på att ekonomisk självständighet påskyndar separationen och att svag ekonomi är ett viktigt hinder (Moe & Bell 2004, Walker et al 2004).

UMGÄNGE — EN RISK FÖR FORTSATT VÅLD

- Förövares fortsatta tillgång till barnen genom umgänge efter separation viktig anledning att hot och våld fortgår efter separation (Brown et al 2000, Forsell & Källström Cater 2015, Hardesty & Ganong 2006, Harrison 2015, Hester 2011 mfl).
- Resursstarka fäder har lättare att få umgänge än resurssvaga, oavsett våld (Forsell & Källström Cater 2015, Swiss & Bordais 2009).
- Frånskilda mödrar, särskilt med erfarenhet av tvist, är överrepresenterade bland våldsutsatta, hotas vid medling och sänker ekonomiska anspråk (Ekbrand 2006, Bagshaw et al 2010).
- Bland myndigheter ofta misstro mot våldsutsattas uppgifter, men det saknas forskningsstöd för att falska anklagelser om våld ska vara utbredd — tvärtom underrapportering (Allen & Brinig 2011, Bagshaw et al 2010, Ekbrand 2006, Pringle 2010, Trocmé & Bala 2005).

SKILLNADER I BARNNS STÄLLNING MELLAN SVERIGE OCH NORGE

Det är möjligt att implementera barns rätt mer än vad som görs i Sverige idag. I Sverige är det mesta fokus på det tvistande föräldraparet. Uppgifter om barnets inställning saknas i många fall och de som fattar besluten träffar i de flesta fall aldrig barnet.

I Norge har barn från 7 års ålder rätt till en egen röst i familjerättsliga tvister. Domstolen är där skyldig att redovisa barnets vilja i dessa processer. Dessutom måste domaren tillsammans med en barnpsykolog träffa barnet och förklara domen efteråt.

Insatser för att implementera barnkonventionen har inneburit att fokus på det individuella barnets situation, rättssäkerhet och rätt till delaktighet stärkts (Skjørten 2013, 2016).

ANNA FORSSELL (NUMERA JONHED, 2016) *BETTER SAFE THAN SORRY?: QUANTITATIVE AND QUALITATIVE ASPECTS OF CHILD-FATHER RELATIONSHIP AFTER PARENTAL SEPARATION IN CASES INVOLVING INTIMATE PARTNER VIOLENCE*

Avhandling i social arbete som baseras på intervjuer med och psykometriska data om 165 barn och 165 mammor, efter behandling för partnervåld (pappas våld mot mamma).

- 75% av barnen hade kontakt med pappa.
- Nära hälften av barnen i fall med uppgifter om fysiskt/sexuellt våld hade obevakat fysiskt umgänge med papporna.
- Barnen mår inte bättre av umgänget – saknas stöd för att det är till deras bästa.
- Utifrån barnens berättelser – en föräldrapraktik karakteriserad av *relativ omsorgsbrist* hos pappa?
- Barn som exponerats för våld kan ha större behov av trygghet och lyhördhet än barn generellt.

ETT VANLIGT DILEMMA

Ta upp våldet i samtalen med de professionella för att få skydd eller få det att upphöra, men i värsta fall riskera att framstå som ovillig till samarbete, bli bärare av problemet och förlora vårdnad eller kontakt – *eller* välja att inte berätta men då svika barnet och riskera fortsatt utsatthet?

Vad som i ett sammanhang kan tala till din fördel som våldsutsatt kan särskilt i det familjerättsliga sammanhanget snarare underminera din trovärdighet.

Att anmäla eller ens tala om våld tenderar att uppfattas som att det handlar om att framställa medföräldern (i typfallet fadern) i dålig dager och i syfte att vinna en tvist, inte om att skydda barn och sig själv från hans våld (Diesen 2016, Eriksson 2003, Fields 2008, Harrison 2008, Hester 2011, Ingridis 2014).

ÖVERGRIPANDE SLUTSATSER, *OFRIDSTID. FÅDERS VÅLD, STATEN OCH DEN SEPARERANDE FAMILJEN* (BRUNO 2016)

Våldsutövande pappor ges stort utrymme att fortsätta utöva kontroll efter separation.

Istället för att motverka våld sker ofta ett administrerande av ofrid.

Systemet måste fungera i alla led. Vissas arbete för barnfrid och kvinnofrid undermineras av andras ageranden, t ex:

- Försäkringskassan drar in underhållsstöd och bostadsbidrag på basis av falska uppgifter
- Förskolan går emot tingsrättsdom och lämnar ut ett utsatt barn till en förälder som barnet inte har umgängesrätt till
- Socialtjänsten med tvång hämtar barn i skolan inför sina kamrater, barn som pedagoger försöker skapa en trygg lärandemiljö för
- Tingsrätten tar beslut om umgänge tvärtemot Familjerättens riskbedömning och barnpsykologers rekommendationer

Ofriden utmanar den nationella självbilden av Sverige som en jämställd, rättssäker och modern stat med våldsmonopolet intakt.

Att prioritera våldsutövande fäders tillgång till sina barn, över dessa barns rättigheter, understöds av konservativa ideal om intakta familjer och naturaliserad fadersmakt.

Därtill kommer *samtidigt* en konsensusorienterad och hegemonisk jämställdhetsdiskurs med fokus på det kvantitativa – lika mycket tid med båda föräldrarna.

En banal vardagsnationalism och en stark politisk önskan att skapa jämställda och närvarande fäder har båda de oavsedda konsekvenserna att de undergräver skyddet av våldsutsatta barn och mödrar.

IMPLIKATIONER FÖR POLITIK OCH PRAKTIK

- Att fäder har blivit mer barnorienterade är uppenbart positivt, men viktigt se skillnad mellan engagemang och kontroll – för att inte bli förövarens redskap i en fortsatt ofrid.
- Viktigt att skilja mellan olika processer och professionella uppdrag, t ex inte använda straffrättslig logik och beviskrav i riskbedömningar.
- Kunskap och beredskap att se våld som redskap för maktutövning mer än som aggressionsproblem.
- Stärka barnrätten i praktiken: Sluta tvinga barn till umgänge, göra barn till egen part, mer utbildning om barnsamtal och trygghetsbedömning för utredare.

TACK FÖR UPPMÄRKSAMHETEN!

Linnea.Bruno@buv.su.se